

BIBLIOGRAFIE

1. LEMENI, G.; MICLEA, M. *Consiliere și orientare – ghid de educație pentru carieră*. Cluj-Napoca: Ed. ASCR, 2008.
2. HEYMAN, R. *Cum să vorbești cu adolescenții*. Ed. LUCMAN.
3. PÂNIȘOARĂ, I.O. *Comunicarea eficientă*. Ed. a 3-a, rev. Iași: Polirom, 2008.
4. <http://docshare01.docshare.tips/files/12827/128275542.pdf>
5. https://www.concursurilecomper.ro/rip/2014/noiembrie2014/15-GavrilutaGabriela-Importanta_relatiei_elev-elev.pdf

ABORDĂRI INTERDISCIPLINARE AXATE PE DEZVOLTAREA LIMBAJULUI VIZUAL

*Hadji-Bandalac Mariana, lector universitar, UTM
doctorandă, UPS „Ion Creangă”, Chișinău*

*„În experiența arhitecturii se produce un schimb de substanță particular: dai spațiului
din emoțiile și gândurile tale, iar spațiul îți dă din aura sa,
ademenindu-ți simțurile și eliberându-ți mintea.”*

Juhani Pallasmaa

CZU: 7.011:378.147

Abstract

This paper represents an overall perspective and connection of practical and scientific activities, methodologies and theories in the perception and artistic experimentation focused on the development of visual language for student architects. For the student architect, the visual language is a form of expression and perception of the space world. Currently, the concern of representations and contemporary visual communication in the process of specific activities in education pursues the purpose of developing and capitalizing on the creative potential of the student architect in the context of visual language formation.

Key-terms: interdisciplinary approaches, visual language, visual perception, visual education, code, architect students.

În instituțiile superioare de învățământ din Republica Moldova, precum și în Universitatea Tehnică, sunt impuse tot mai mult cerințe de factură tehnologică care ar dezvolta gândirea creativă a studenților specialității arhitectură și design. Pentru performanța viitorilor specialiști, anual sunt discutate și analizate problemele instruirii în baza unei planificări curriculare. Aspectul științific al programelor de învățământ prezintă diverse tehnologii informaționale, fără a fi luate în calcul tehnologiile educaționale, care ar facilita aplicarea și dezvoltarea limbajului vizual la studenții arhitecți pe parcursul procesului educațional și profesional. Sistemul educativ existent cu accent pe formarea tinerilor arhitecți trebuie să fie axat pe implementarea noilor metode, tehnologii, principii de motivarea studentului și implicarea sa în diverse activități specializate, planificate de la începutul fiecărui an de studii, eficiente în dezvoltarea limbajului vizual prin explorarea culturii estetice vizuale.

În această ordine de idei, autorul Ailincăi concepe *limbajul drept noțiune care își găsește proiecția în toate categoriile de expresie vizuală și care cuprinde toate mijloacele operative de construcție și expresie plastică: linii, suprafețe, volume, forme, culori etc., în baza unui sistem de analiză și selecție, reguli de sintaxă, interpretare și semnificare specifică* etc. [1, p. 35].

Înșușirea și dezvoltarea limbajului vizual, specific profesiei de arhitect în UTM este abordată de un grup de discipline precum: Studiul formelor, Pictura, Cromatologia, Sculptura, Desenul tehnic, Bazele compoziției, Perspectiva, Geometria, Educația estetică, Educația artei

vizuale etc., care au o conexiune vizuală și conceptuală în sistemul educațional universitar. Însă, activitatea acestor discipline de studiu antrenează metodologii de predare, studiu, evaluare, axate pe tehnica lucrărilor de specialitate. Preocupările pentru frumosul formelor vizual-spațiale și funcționale în baza unui limbaj performant constituie o problemă actuală în sistemul educațional al învățământului superior situată într-un raport cu nevoile arhitecturale ale societății. Cu toate acestea, coerența interdisciplinară în organizarea unor activități extracurriculare ar implica și obliga nemijlocit studentul în acumularea informației științifice și practico-artistice axate pe dezvoltarea limbajului vizual, cerința a continuității culturii și valorilor naționale.

- *Vizionarea muzeelor din Chișinău:* Centrul expozițional Constantin Brâncuși, Muzeul Național de Arte Plastice, Galeria L, Galeria de Artă Modernă etc. (recomandăm formatorilor utilizarea și selectarea unor date informaționale cu privire la maniera și tehnica de lucru a artiștilor moderni expuși în galeriile date, pentru a analiza împreună cu studenții, comparativ cu arta clasică, cu kitsch-ul; la selectarea materialului legat de semnificația culorilor, formelor, liniilor, mesajului artistic, analizând lucrări concrete care pun în valoare limbajul artei autentice. Contactul studentului cu operele de artă ale marilor artiști plastici autohtoni îl sensibilizează și îi formează o viziune obiectivă în perceperea formelor vizuale, iar expunerea acestora prezintă un interes artistic, istoric și valoric în educația vizuală a viitorului arhitect.
- *Vizionarea centrelor expoziționale internaționale* (cu prezența și examinarea lucrărilor remarcabile ale marilor artiști din diverse perioade care au urmat principiile artei vizuale.
- *Vizionarea expozițiilor online* (de menționat autorii și operele reprezentative care au contribuit la dezvoltarea limbajului și percepția artei vizuale).
- *Vizionarea expozițiilor universitare anuale:* „Ziua ușilor deschise”, „Ziua științei”, „Noaptea cercetătorilor europeni”, „Creația deschide universul” etc., care expun lucrări, proiecte, invenții, forme vizual-spațiale și funcționale.
- *Vizionarea expozițiilor de la diverse specialități ale UTM*, în scopul sensibilizării pentru frumos și cu interacțiune socială.
- *Organizarea excursiilor tematice* în atelierele marilor pictori, sculptori, arhitecți. Astfel, aceste activități constituie o modalitate de a implica studentul arhitect în procesul de cunoaștere, de descoperire și acumulare a experienței artistice în baza unui limbaj: fie pictural, sculptural, arhitectural etc.
- *Organizarea în mod regulat a expozițiilor individuale* cu lucrările studenților competitivi executate la disciplinele: desen, pictură, cromatologie, sculptură, bazele compoziției, desen tehnic etc. În cadrul acestor expoziții, studentul își poate etala cunoștințele de desen și perspectivă, capacitatea creatoare prin imagini cu o profunzime coloristică, stimulând percepția vizuală.
- *Organizarea expozițiilor colective, târgurilor* în cadrul facultății, universității. Evenimente de acest gen promovează creația tinerelor talente care continuie evoluția artei, marcând valorile estetice și, totodată, valorile naționale caracteristice Republicii Moldova.
- *Organizarea olimpiadei* la diverse discipline, precum: Desen, Pictură, Sculptură, Bazele compoziției, Desen Tehnic etc., care ar fi o altă oportunitate de a crea și dezvolta limbajul vizual, totodată, socializând cu colegii profesioniști de la diverse specialități și alți ani. Datorită acestui antrenament artistic, studentul nu doar își dezvoltă limbajul vizual, dar

capătă și o experiență estetică. Astfel se contribuie și la dezvoltarea gustului estetic, la realizarea și aprecierea frumosului caracteristic ținutului natal.

- *Master-class* realizat la anumite discipline: Desen, Pictură, Sculptură, Bazele compoziției, Cromatologie etc., cu subiecte tematice pentru dezvoltarea abilităților și priceperilor vizuale utile studenților arhitecți în formarea limbajului vizual.
- *Mese rotunde* tematice abordând noi tehnologii, metodologii și principii în dezvoltarea limbajului vizual, cu participarea studenților de la specialitatea arhitectură atât din țară, cât și de peste hotare, totodată, cu participarea absolvenților și arhitecților cu renume; analizând diverse poziții, ținând cont de complexitatea, de noile paradigme și de efectele globalizării asupra acestui subiect, subliniind totodată și valorile educației estetice, naționale etc.
- *Conferințe științifice* în domeniul educației vizuale cu participarea profesorilor, studenților, în cadrul cărora se vor ține comunicări cu privire la metodele, principiile și valorile estetice; la particularitățile individuale ale unor lucrări cu renume, cu o valoare națională sau universală; la metodologiile și tehnologiile universale, moderne, axate pe formarea și dezvoltarea limbajului vizual la studentul arhitect.

Seria de activități didactice, teoretico-informative și practice artistice propuse deschid un spațiu comun pentru formarea receptivității și creativității, pentru valorificarea valorilor estetice, naționale, universale și, totodată, „reflectarea asupra frumosului, prin anumite noțiuni, cadre de gândire, experiențe de valorizare și sensibilizare”, având ca rezultat achiziționarea cunoștințelor specifice dezvoltării limbajului vizual, cu caracter multidisciplinar [3, p. 21].

În acest sens, autorul Ardouin afirmă că „nicio disciplină nu este educativă prin ea însăși, doar dacă studentul este pus în mișcare, dacă află că această cunoaștere este ceva care îi deschide accesul spre lume și spre sine, acest act conferind sens și bucurie la ceea ce face el” [Apud 3, p. 21].

Generalizând cele expuse, constatăm că aceste activități extracurriculare proiectează obiective instructive, formativ-educative, profesionale, contribuind la dezvoltarea imaginației, gândirii creative, la acumularea unor date informațional-aplicative, științifice, tehnice, la dezvoltarea abilităților practice, capacităților de decodificare a mesajului vizual, precum și formarea limbajului, necesare în realitatea social-profesională a viitorului arhitect.

În urma acestor experiențe, procesul de activitate a studentului arhitect, fiind orientat pe formarea și dezvoltarea limbajului vizual, poate aprecia competențe acumulate la nivel de cunoștințe, aptitudini, analiză, sinteză, selecție, discernământ, evaluare etc.; competențe de comunicare într-un limbaj specific artelor vizuale, descoperirea și studierea unor informații utile în experimentarea simbolurilor vizuale, aprecierea valorilor estetice, universale și naționale, dezvoltarea gustului estetic, simțurilor și a spiritului creator, antrenament artistic, experiență unică, atitudine, crearea și perceperea vizuală a imaginii, asimilarea termenilor specifici limbajului vizual, determinarea funcției, semnificației limbajului vizual, soluționarea problemelor concrete prin utilizarea instrumentelor caracteristice limbajului vizual, performanță; competențe de identificare și determinare a valorilor naționale și universale etc.

Astfel, pentru a sesiza esteticul formelor vizuale, este nevoie de un efort vizual intens antrenat și prin vizionarea expozițiilor, galeriilor, muzeelor etc. Muzeul integrează abordări și concluzii în specificul căruia stă perceperea instantanee a formelor plastice, sculpturale, grafice, arhitecturale etc. Această activitate educațională a muzeului de artă stă la baza educației estetice,

dezvoltând percepția artistică și începutul creativ. Cu toate acestea există aspecte specifice studiilor muzeale [10, p. 110]:

- relația dintre percepția valorilor estetice și creativitate;
- raportul dintre impulsurile tactile, vizuale și verbale ale creativității;
- studierea expozițiilor influențează socializarea și dezvoltarea personalității;
- stăpânirea codurilor, arhetipurilor și stereotipurilor în procesul de creativitate.

Informația primită prin intermediul ochilor, conform statisticilor, ocupă 80-90% din totalitatea percepțiilor, definită percepție vizuală. În acest context, observațiile lui Platon [Apud 7, p. 9], precum că „Frumosul se află în vedere în măsura cea mai mare”, se dovedesc a fi semnificative în educația vizuală a tânărului specialist.

În aceeași ordine de idei, Pierre Francastel afirmă că „omul este asaltat din toate părțile prin ochi, de semne prescurtate, care cer o interpretare rapidă; cunoașterea imaginilor, a originii, a legilor lor este una din cheile timpului nostru” [Apud 7, p. 10]. Deci, trăim într-o lume plină de semne, simboluri, culori, imagini, produse ale artei moderne care ne transmit diverse mesaje „influențându-ne în mod pozitiv sau negativ, indiferent dacă ne dăm seama de acest lucru sau nu” [Ibidem, p. 9].

În acest context, M. Golu susține cele relatate, afirmând că „limbajul este un cod în care se obiectivează mesaje informaționale”, iar percepția și utilizarea sa în procesul comunicării are un rol semnificativ [5, p. 335].

Plecând de la această definiție, autorul Cr. Nae [8, p. 102] precizează că, în abordarea obiectului artistic, codurile comunicării vizuale reprezintă un sistem de transmitere de semne cu o deschidere spre o dimensiune socială și culturală. Potrivit lui D. Chandler, „codurile au triplă dimensiune: socială, textuală și interpretativă” [Apud 8, p. 103].

În opera sa fundamentală, „Bazele comunicării” (2017), autoarea E. Țărnă analizează studiul teoretic al comunicării în baza unor modele create de cercetătorii G. Gerbner, Harold D. Lasswell, Th. Newcomb, Peirce etc., demonstrând rolul acesteia în societate. Numeroasele cercetări au evidențiat o serie de caracteristici care țin de procesul percepției în activitățile și situațiile specifice comunicării. În acest context, investigațiile detaliate, efectuate de E. Țărnă arată că:

- ✓ *la originea procesului de comunicare se află percepția unui eveniment;*
- ✓ *percepția implică o legătură între eveniment și reconstituirea lui senzorială, creativă și cognitivă de către receptor;*
- ✓ *diferite mijloace tehnice, procedee permit transformarea unei percepții într-un mesaj care poate fi perceput;*
- ✓ *diferite persoane percep diferit același eveniment, având propria percepție etc.* [9, p. 38-39].

Studiind literatura de specialitate (C. Ailincăi, 2010; R. Arheim, 2011; I. Daghi, 2011; Alain Joannes, 2009 etc.), *percepția vizuală* reprezintă singura modalitate de contact și experiență dobândită prin sistemul văzului cu formele, obiectele, imaginile și fenomenele lumii exterioare, o acțiune a omului marcată de provocări vizuale prin intermediul simțurilor și a formelor de gândire, definită în același timp prin înțelegere, sesizare, percepere.

I. Daghi susține că rolul primordial în conduita etică, în activitatea teoretică și practică, dar și cea cognitivă a omului creator, îi revine *sentimentelor trăite cu adevărat ca rezultat al percepției vizuale* [4, p. 29].

Conceptul de *percepție*, definit de Rudolf ARNHEIM, este prezentat drept *un proces psihologic bazat pe simțuri și senzații vizuale*, care asigură reflectarea la nivel perceptual și intelectual a formelor de gândire evolute în timp. În baza unor examinări argumentate, activitatea simțurilor presupune și cunoașterea unor *termeni ca judecată, logică, concept, abstracțiune, concluzie, evaluare*, dând naștere creației vizuale și formării conceptuale [2, pp. 54-55].

Lucrările psihologilor Al. Roșca (1974), P. Popescu-Noveanu (1976), Mielu Zlate (1995), M. Golu (2005) și alții au evidențiat că percepția este definită *ca o reflectare subiectivă nemijlocită în formă de imagine a obiectelor și fenomenelor externe care acționează în momentul dat asupra noastră prin ansamblul însușirilor și competențelor lor, iar, din perspectiva informației, se definește ca proces de comunicare directă între subiect și lumea externă, mediat de un ansamblu de operații și transformări logico-gramaticale, de ordin sintactic, semantic și pragmatic* [Apud 5, p. 266]. La baza elaborării imaginii stă percepția vizuală urmată de percepția spațiului (bidimensional și tridimensional), timpului, mișcării. Prin urmare, procesul dat se manifestă prin câteva faze: orientarea, explorarea, detecția, discriminarea, identificarea, interpretarea (recunoașterea) [5, p. 266].

A. Joannes, în lucrarea sa „Comunicarea prin imagini”, menționează importanța comunicării vizuale asupra receptorului marcat de sentimente memorabile fără aportul cuvintelor: *performanța unei imagini - de a avea un impact precis și de durată - depinde de patru conținuturi: senzațiile, emoțiile, informațiile, asocierile și rezonanțele declanșate în memorie* [6, pp. 15-16]. Tot aici autorul susține că relația dintre obiect și subiect, prin intermediul analizatorilor, este în coordonanță cu aceste conținuturi: senzațiile trezite (mărimea, proximitatea, luminozitatea, compoziția, dinamica, culoarea, textura), emoțiile (surpriza, bucuria, frica, dezgustul, tristețea, nervozitatea), tipurile de informații (explicite sau evidente, implicite sau convenționale, codificate), rezonanțele (interpersonale, culturale, universale). În urma unui experiment pentru ierarhizarea caracteristicilor necesare comunicării prin imagini, s-a dovedit că cele mai preferate imagini sunt cu „o luminozitate mărită, colorate, euforice și susceptibile de a declanșa rezonanțe socioculturale” [Ibidem, p. 21].

În urma sintezelor științifice, concluzionăm că procesul de percepție rămâne a fi o formă fundamentală și cotidiană în prelucrarea profundă a informațiilor, asigurând o cunoaștere senzorială de un grad superior. Aceasta presupune sesizarea formelor și aprecierea artistică în baza educației estetice, care „trebuie să creeze exerciții de apreciere și emiteri de judecăți de valoare, în mod dirijat, dar și autonom cu privire la obiectele sau actele artistice” [3, p. 111].

Astfel spus, în comunicarea vizuală, percepția stă la baza formării reprezentării și gândirii creative, iar „viziunea artistică se împletește sau se completează cu cea științifică sau tehnică”, ne explică C. Cucuș [Ibidem, p. 138]. La nivelul acesteia, fiecare student-arhitect, participant la una dintre activitățile descrise mai sus, acumulează impresii, generalizări, simboluri, percepute diferit, chiar și aceeași prezentare, eveniment sau reprezentare (pictură, fotografie, sculptură, arhitectură, imagine publicitară etc.), căci au propria percepție.

În viziunea filosofului german, W. Benjamin, existența operei de artă în perioada modernă a suferit transformări radicale sub acțiunea *tehnologiilor de reproducere și relația sa cu privitorul, schimbând decisiv unicitatea obiectului artistic și constituția sa estetică, precum și transformarea valorii acesteia dintr-o valoare de cult într-o valoare de expunere* [Apud 8, p. 43].

Prin urmare, studiind amănunțit schimbările estetice ale numeroaselor forme, imagini, opere artistice, W. Benjamin stabilește la nivelul percepției următoarele transformări:

- ✓ se modifică legătura dintre opera de artă și public;
- ✓ receptarea estetică a obiectului artistic trece de la o formă individuală la una colectivă;
- ✓ se evidențiază o atitudine critică față de reprezentarea artistică și subiectele sale;
- ✓ apare implicarea politicului în mecanismele percepției estetice etc. [Ibidem, p. 45].

În același context, Cr. Nae susține că „limbajul a devenit modelul și temeiul comportamentelor, gândirii și construcției sociale a realității, șablonul pe temeiul căruia pot fi înțelese și analizate activitățile culturale ale omului – în speță, creația artistică” [Ibidem, p. 96].

Constatăm că nivelul scăzut al receptării și al gradului de percepție în comunicarea vizuală, la studentul arhitect, actualmente, duce la criza limbajului de exprimare, astfel urmând eșecuri în spațiul urban și arhitectural, în apariția noilor edificii arhitecturale, în restaurarea clădirilor – monumente culturale, istorice etc. Poziția estetică a limbajului și creația vizuală rămâne a fi o problemă de ordin cultural și rezultat al schimbărilor perioadei respective în Republica Moldova.

În concluzie: observațiile date urmăresc proiectarea unui program centrat pe îmbunătățirea nivelului educației vizuale, în contextul formării și dezvoltării limbajului vizual la studenții arhitecți. Importanța și interesul unor activități interdisciplinare pentru studenți valorizează prin aprofundarea cunoștințelor teoretice caracteristice limbajului vizual, abilităților practice-aplicative necesare în exprimarea estetic-vizuală și profesionalismul creativ al viitorului arhitect. Similitudinea sintezelor teoretice și filosofice în comunicarea vizuală, repetatele practici și experiențe artistice, observațiile, analizele, examinările critice, chiar și disciplinele conexe conduc nu numai la formarea și dezvoltarea limbajului vizual al viitorului arhitect, dar și la percepția, trăirea estetică prin interpretarea operelor, judecata de gust și valoare etc. În baza acestor experiențe, propuse sistematic, studentul își antrenează observația și gândirea, examinând și transformând imaginea naturii în forme cu un aspect estetic, semnificative valorilor naționale.

Pentru viitorul arhitect, educația vizuală ca fenomen uman, social și de comunicare include idei și concepții privind semantica limbajului vizual, necesar în crearea aspectului vizual arhitectural al Republicii Moldova și continuitatea culturii naționale.

BIBLIOGRAFIE

1. AILINCĂI, C. *Introducere în gramatica limbajului vizual*. Ediția a III-a. Iași: Ed. Polirom, 2010.
2. ARNHEIM, R./Traducere de IONESCU, F./ *Arta și percepția vizuală. O psihologie a văzului creator*. Ediția a II-a. Iași: Ed. Polirom, 2011.
3. CUCOȘ, C. *Educația estetică*. Iași: Polirom, 2014.
4. DAGHI, I. *Artistic*. Chi.: S. n., 2011.
5. GOLU, M. *Bazele psihologiei generale*. Ed. a 2-a. București: Editura Universitară, 2005.
6. JOANNES, A. /tradus de MANOLE, I./ *Comunicarea prin imagini*. Iași: Polirom, 2009.
7. LĂZĂRESCU, L. *Culoarea în artă*. Iași: Polirom, 2009. 216 p.
8. NAE, C. *Moduri de a percepe. O introducere în teoria artei moderne și contemporane*. Ed. A 2-a, revăzută. Iași: Polirom, 2015.
9. ȚĂRINĂ, E. *Bazele comunicării. Curs universitar*. Chișinău: Prut internațional, 2017.
10. СТОЛЯРОВ, Б. А. *Музейная педагогика. История, теория, практика*. М.: Высш. шк., 2004.